

MADERSPACH VIKTOR

Menekülésem Erdélyből

Élményeim
a nyugat-magyarországi
szabadságharcból

lajh
KÖNYVKIADÓ
Szeged

MENEKÜLÉSEM
ÉRDÉLYBŐL

Több lavinának a nyomát látom. Ha az egyiket elérem, akkor meg vagyok mentve. A hó ott vagy teljes egészében lecsúszott, vagy pedig a hatalmas nyomás alatt annyira megkeményedett, hogy további csúszásoktól nem kell tartanom. De odáig még nagyon sok havat kell taposnom.

Felsőtestemről övig patakszik az izzadság. Övtől lefelé majdnem megfagyok. Pihenés közben mindig le szoktam taposni annyi havat, hogy dermedt lábaimat legalább egy kissé a nap sugaraiban megmelegíthessem. A cipőm annyira romlik, hogy több alkalommal kötözéssel és foltoztatással kell segítenem. Csak elérhetném a Lapuzsnyik-völgyet. Ott már újra mezítláb folytathatom utamat.

Teljes szélcsend. Ezt a tökéletes hangtalanságot a legelhagyottabb vadonban is csak ritkán tapasztalhatja az ember. Lépéseimnek és a hóval való küszködésemnek zaján kívül egyáltalában semmi hangot nem hallani.

Végre elérem a lavina nyomát. Reménységemben nem csalódtam. A hó itt részben csak bokáig ér, részben oly kemény, hogy el sem sülyedek benne. Most már, a görgeteg esési irányát követve, a lehető legmeredekebben kell felfelé haladnom. Azonban más akadállyal találom magam szemközt. A hegygerinc tetején a szél egy helyenként áthajló, legalább 15 méter magas hófalat alkotott. A német alpinisták ezt „Schneewächte”-nek nevezik. Hogyan fogok azon átjutni? És ha ma nem bírok itt keresztülvergődni, akkor az életben maradáshoz kevés reményem van. Már árnyékban vagyok, mert a nap eltűnt az előttem lévő hegygerinc mögött. A nyári meleget pillanatok alatt a legdermesztőbb hideg váltotta fel. Átázott ruhám jégpáncéllá változik, és a cafatos rongyokon csörögve lógnak a jégcsapok. Ebben az állapotban tűz nélkül egy éjszakát sem bírnék túlélni. Arra pedig, hogy a délutáni utat vissza az erdőig jelenlegi állapotomban, megfagyott hómezőkön át újra megtegyem, alig merek gondolni. Csak előre! Ha a hófalat elértem, majd találok valami utat-módot, hogy átmásszak rajta.

Feltevésemben nem csalódtam. Előttem nagyobb állatok, medve vagy zergék már megtették ugyanezt az utat. A nyomukat már nem

tudtam meghatározni, mert többnaposak lehettek, és így erősen el voltak olvadva.

A hófalba vájt árokban felkapaszkodva elértem a hegytetőt.

Megmenekültem!

Elöttem egy hótól teljesen megtisztult hegyoldal terült el. A déli lejtőkön a nap melege és a sokkal gyakoribb lavinák folytán a hó már csak egyes foltokban maradt meg. Csak a völgy feneké, hol a Lapuzsnyik-patak folyik havasi réteken át addig, amíg az ősfenyvesek rétegét el nem éri, volt vastag hótakaróval borítva. A viharok a tél folyamán a hegytetőkről annyi havat hordtak itt össze, hogy a patak vize egy alagútban folyt, s egyáltalán nem volt látható.

Az előttem elterülő, felejthetetlenül szép látványosságban azonban nemigen értem rá gyönyörködni. Sietnem kellett, hogy a lejtő meredek részén túl legyek, mielőtt a nap lemenne, mert fagyott földön itt leereszkedni valóban kétségbeejtő vállalkozás lett volna. Alig figyeltem a sok zergére. Az egész hegyoldal megelevenedett e fürge állatoktól, melyek a hó eltűnése után a napvilágra kerülő tavalyi száraz fűszálakat legelték. Egy kő tövében már egy, a napon sütkérező egérpárt is láttam. A havasi pacsirta és sármány már hallatták csicsergésüket. Egy fogolycsapat szállt fel előttem.

Mire eltűnt a nap, elértem a völgy fenekét. Kőkemény hóréteg borította itt a földet. A patakot nem lehetett látni, csak hó alatti morajlását hallottam.

Amíg elértem az erdőt, legalább négy kilométernyi utat kellett még mennem a völgy alján, a csontkeményre fagyott hórétegen. A havastetőket az utolsó napsugarak vérvörösre festették, míg itt lenn teljesen esti hangulat uralkodott. A levegő csípősen hideg volt.

Cipőm a köves hegyoldalon való leereszkedés alatt teljesen elhagyott. Ezen már semmiképpen sem lehetett segíteni. Az átázott, teljesen ellágyult bőrrongyokat eldobtam. A bakancsok előbbi tulajdonosától elvett ing maradványait meztelen lábamra csavartam, kalapom zsinórjával valahogyan megerősítettem, és így folytattam

utamat a völgykatlan fenekén a védelmet és hajlékot nyújtó erdő irányába. Az első negyedben álló holdsarló elég jól megvilágította a tájat. Egy jó órai akadálytalan menetelés után elértem a fenyves erdőt.

A terebélyes fák alatt hómentes helyet találtam. A hűvös esti szél ellen a több mint egy méter magas hófalak, melyek minden fenyőfa körül valóságos tölcseért alkottak, elég jól megvédelmeztek. Miután lábon álló, száraz fenyőfácskákból a Petrozsényban szerzett bárdal rövid idő alatt elegendő fát szereztem, hatalmas tüzet gyújtottam. Kávét már nem főztem. Alig ettem pár falatot, aztán fejemet a fenyőgallyakból készült ágyon nyugalomra hajtottam. Aznap este nem kellett álomba ringatni.

Az éj folyamán a csípős hideg többször felébresztett. Hiszen úgyszólván ruhátlan voltam, és csak a tűz melegéből éltem. De azért addig, amíg a láng és a parázs a jótékony, éltető meleget kisugározta, pompásan aludtam és pihentem.

Csütörtökön, május 12-én, pompás, szélcsendes, verőfényes időben ébredtem föl; a nap sugarai már régóta melegíthették fenyőfagallyas vackomon pihenő testemet, mert dacára annak, hogy a tűz már elaludt, nyugodtan tovább szundikáltam.

Miután sem az emberek, sem a vad természet részéről közvetlenül semmi veszélytől nem kellett tartanom, a mai napot félig-meddig a pihenésnek szántam. Különösebb cél kitűzése nélkül csak addig akartam menetelni, ameddig kényelmesen sétálgatva, minden megerőltetés nélkül el bírok jutni.

Mindenekelőtt kávét főztem, s pirított szalonnával és túróval jóllaktam. Azután annyira-amennyire rendbe szedtem ruházatomat. Lábbelinek már nyoma sem volt. Nagy karimájú nemezkalapomat, melyet akkor, amikor a feleségemtől szombat este elbúcsúztam, a fogasról leakasztottam, kettévágtam. A két félből a puskahevederből kihasított szíjak segítségével valami bocskorfélét varrtam össze. Nem volt valami híres alkotmány, de egy napig úgy-ahogy kitarzott. Pisztolýomat és a karabélyt megtöröltem, és gondoskodtam a závarzat könnyű működéséről.

ÉLMÉNYEIM
A NYUGAT-MAGYARORSZÁGI
SZABADSÁGHARC BÓL

HÚVÖSVÖLGYTŐL SOPRONIG – KERÉKPÁRON

Az államrendőrség detektívjeinek parancsuk van, hogy leszállítsanak a vonatról, és bezárjanak. Erről a bölcs intézkedésről különben a rendőrség maga is értesített.

Nem vettem túl komolyan e politikai kuvik vészt jósoló intelmeit, de milyen jót kacagtam később a tüzeléstől kimelegedett mannlicherrel a kezemben, midőn eszembe jutott mindaz, amit Bánffy Miklós az első lövés következményeként kilátásba helyezett. Ó, sancta simplicitas!⁹ Ó, szent nagyképűsködés!

Augusztus 25-én az összes Petrozsény vidéki harcosokat útnak indítottam a Budapest környékén lévő különböző vasútállomásokról. Wein Dezső mindenütt elő tudta teremteni a szükséges pénzt. Embereimnek azt az utasítást adtam, hogy ne menjenek Sopronig, hanem Balfon szálljanak ki, és ott Friedrich környezetében várják meg érkezésemet. Meggyőződtem továbbá, hogy a régi vadászkülönítménybeli bosnyák mohamedán szakaszvezetőm, Omere Dencsics által toborzott törökjeim szintén útnak indultak akadálytalanul.

A véletlen hozott össze ezekkel a harcedzett igazhitűekkel, kik később a lehető legjobb szolgálatokat teljesítették. Omere Dencsics a Nyugati pályaudvar környékén, egy hirdetési oszlopnak támaszkodva a reggeli napon sütkérezve várta a vevőket. Meggyfa pipaszáracat, borostyánszipkákat, inggombokat kínálgatott el-

9. Ó, szent együgyűség! (lat.)

adásra, széles melle alatt lelógó hordozható kis boltjából. De amint meglátott engem, és megismerte vadászkülönítménybeli parancsnokát, otthagytott csapot-papot, jobban mondva pipaszárat-inggombot, és utasításomnak megfelelően azonnal elment mohamedán harcosokat toborozni. Délfelé már ötvenedmagával jelentkezett az Esterházy utcában, és még ugyanaznap útnak indítottam őt Sopron környékére.

Miután csepp kedvem sem volt, hogy nyugat-magyarországi utamat megszakítva pár napot a rendőrségen töltsék, és miután esküvel megpecsételt fogadalmam arra kényszerített, hogy abban a Bánffy által annyira rettegett burgenladi lövöldözésben részt ne vegyek, a vasúttól mint utazási eszköztől el kellett tekintenem. Okom volt tartani tőle, hogy a rendőrség állandóan figyel, és azért sportöltözetben, kezemben sétapálcával szálltam egy villamosra, mely elvitt a hűvösvölgyi végállomásig. Ott egy erdélyi orvos, kinek nevét érthető okoknál fogva el kell hallgatnom, megvárta a kerékpárommal és hátizsákkal. A zsákban magammal vittem teljes uniformisomat. El voltam határozva, hogy csak mint katona fogok harcolni. Csepp kedvem sem volt a kormány kényelmi szempontjára való tekintettel azokról a személyes előnyökről lemondani, melyeket elfogatás esetén a sorkatona a polgári ruhában harcoló felkelővel szemben élvez.

A sötétség beálltával az orvostanhallgatóval együtt kerékpáron elhagytuk a Hűvösvölgyet, s pár órai erőltetett éjszakai biciklizés után Piliscsabán át elértük Dorogot. Itt kedves rokonoknál töltöttem az éjszakát, s másnap reggel „segédtisztessel” együtt folytattam utamat Komárom irányába.

Meglehetősen erős ellenszéllel kellett megküzdenünk, s azért fiatal kísérőm ki volt merülve, midőn elértük a csonkká nyomorított Duna menti várost. Ezért őt a poggyással együtt vasúton továbbküldtem Balfra, magam pedig hátizsák nélkül, könnyűszerrel kerékpáron folytattam utam. Részben nem akartam magam kitenni a minden vonaton szaglászó detektívek esetleges kérdezősködéseinek, részben pedig az eddig általam még soha be nem

utazott Dunántúl vidékét szándékoztam minél tüzetesebben szemügyre venni.

Komáromtól Győrig kedvező hátszéllel nem egészen két és fél óra alatt tettem meg az utat, úgyhogy délután négy órakor már ott voltam. Nem sajnáltam a fáradságot. Sokat láttam és tanultam útközben. A normális viszonyok között élő ember saját hazáját is alig ismeri. Erdélyi viszonyokhoz hozzászoktatott szemem sok újat látott, sok ismeretlen benyomást szereztem. Magyarországból úgyszólván csak Budapestet és annak közvetlen környékét ismerem, mert a főváros és szűkebb hazám közötti utat, utolsó utazásomat kivéve, mindig csak száguldó vonaton tettem meg. A Dunántúl kifogástalan mezőgazdasági kultúrája valóban meglepett. A sok jó karban tartott út, vasút, csatorna, szabályozott folyó Franciaország egyes vidékeire emlékeztetett. Gyönyörködve néztem a szép gulyákat. Kifogástalan, jól ápolt, kövér állatok. Sima szőrű, hatalmas testalkatú szarvasmarha, sok hússal, de gyönyörű csontú, finom lábszárakkal. A túlhajtott kultúra s az istállói nevelés a legelőhiány következménye. De ugyanazt a benyomást tették rám a táplált, tiszta, jól öltözött emberek. Ezekben nincsenek azok a kemény erdélyi csontok, melyeket a mostoha természettel és a folyton résen álló ellenséggel folytatott küzdelemben megedzett izmok acélpántok módjára vesznek körül. De az erdélyi szászok, sőt egyes vidékek oláhsága is sokkal acélosabbnak látszik. Nos, majd meglátjuk, hogy mit érnek ezek az atyafiak, ha rövid időn belül meg kell védelmezni a hazai rögöt a betolakodó osztrákokkal szemben! Hiszen Friedrich István koncepciója az egész mozgalomnak azt a színezetet akarja adni, mintha az osztrákoknak átadandó területek őslakossága „kapát-kaszát ragadva” védekezne a magyar hazától való elszakítás ellen.

Mily szép újságírói frázis!

Győrtől Kapuvárig további negyven-ötven kilométer ugyanazon kultivált Édenkertben keresztül. Ha Sopron vidéke és a többi átadandó terület ugyanilyen, akkor nem csodálkozom, hogy az osztrákok meg akarják kaparintani. Hiszen az egész nem is volna

olyan drága. Csak egy kis erkölcsi skrupulus félretétele, s a volt szövetségest és fegyvertársat a művelt Nyugat asszisztenciája mellett a wilsoni népjogok szabályai szerint nyugodtan meg lehet lopni.

De hiszen majd gondoskodunk róla, hogy ez mégse menjen olyan simán és zavartalanul, ahogy azt a párizsi Nagytanács, a Népszövetség és más internacionális sóhivatalok képzelik.

Kapuváron túl már sötét van. A pompás úton – jó acetilénlámpa fénye mellett – éppoly jól és gyorsan lehet haladni, mint nappal. De a további kerékpártaposás tulajdonképpen céltalan. Ezentúl a vidékből csak annyit látok, amennyit lámpásom fényköre megvilágít. Erre pedig nem vagyok kíváncsi. Ezért befordulok a legközelebbi vasútállomásra, és várom a vonatot, melyen Komáromban elhagyott társamnak is meg kell érkeznie.

Eszterháza vasútállomása mellett kis útszéli kocsmában várom a vonatot. Tiszta, szép helyiség, hol a kocsmáros kérésemre igen jó tejeskávét ad. A szomszéd asztaloknál környékbeli földművesek ülnek. „Bohnmézők”-ek (német nyelven annyit jelent: babtermelő). Ez a német kifejezés a magyar ember szájában a „póncikter” szóvá korcsosodott el. Így nevezik a Sopron vidéki német ajkú földműveseket, kikre Friedrich István a nyugat-magyarországi szabadságharc hősi nimbuszát akarja ráerőszakolni. Ezt az emberanyagot ez alkalommal közelebbről akarom szemügyre venni.

Csupa békés, jól táplált, jól öltözött ember. Legnagyobb részt kerékpáron jöttek, melyek a nagy sötét falához vannak odatámasztva. A kék kötény többnyire egy keletkezőfélben levő pocakocskát takar. Kezük kérgessége és testtartásuk kemény munkáról tanúskodik, mely azonban ezen az áldott vidéken meghozza a maga jutalmát.

A beszélgetés gazdasági kérdésekről folyik. A bor előre látható áralakulása jelenti itt az érdeklődés középpontját. De a pénznek valutáris viszonyai sem közömbösek. A budapesti és a bécsi értéktőzsde árfolyamait sok szakértelemmel és tájékozottsággal

tárgyalják. Szóba kerül az előrelátható osztrák térfoglalással együtt járó határeltolódás is. A kedélyeket ez a kérdés nem hozza izgalomba. Ezt az ügyet is csak a terményárak és a tózsdei árfolyamok szemüvegén át nézik. Egyik része előnyösnek, a másik hátrányosnak tartja az előre látható változást.

Gondolataim elkalandoznak Nagy-Magyarország keleti határához. Gyimesre képzelem magamat, egy falusi kocsmába. Székely atyafiak ülnek a söntésben. Az udvarban a kerítéshez kötött, megnyergelt mokány lovak ropogatják az abrakot. Márton Áron azon gondolkodik, hogy ma éjjel hogyan fogja legeltetni lovait a vásárra indult szomszéd kaszálójában. Mózes Elek Gábor Bélával azon tanakodik, miképpen lehetne a szőrösnyelvűek (oláhok) juhnyájából, melyet az országhatár közelében legeltetnek, vagy száz darabot elhajtani. Kézdivásárhelyt egy mészáros komája várja a szállítmányt. Egyik sem fog ma éjjel puha ágyban pihenni. Ki csempész, ki lóköttő, ki juhpecér. Minden őse Attiláig visszamenően nyeregben ülő, fegyvert forgató, verekedő, prédázó lófő volt.

Ezekkel lehetne szabadságharcot csinálni!

A póncikterekkel? Blöffölni sem érdemes.

A vonat berobog az állomásra.